

Šempeter po osmih letih

J A R O S L A V Č E R N I G O J

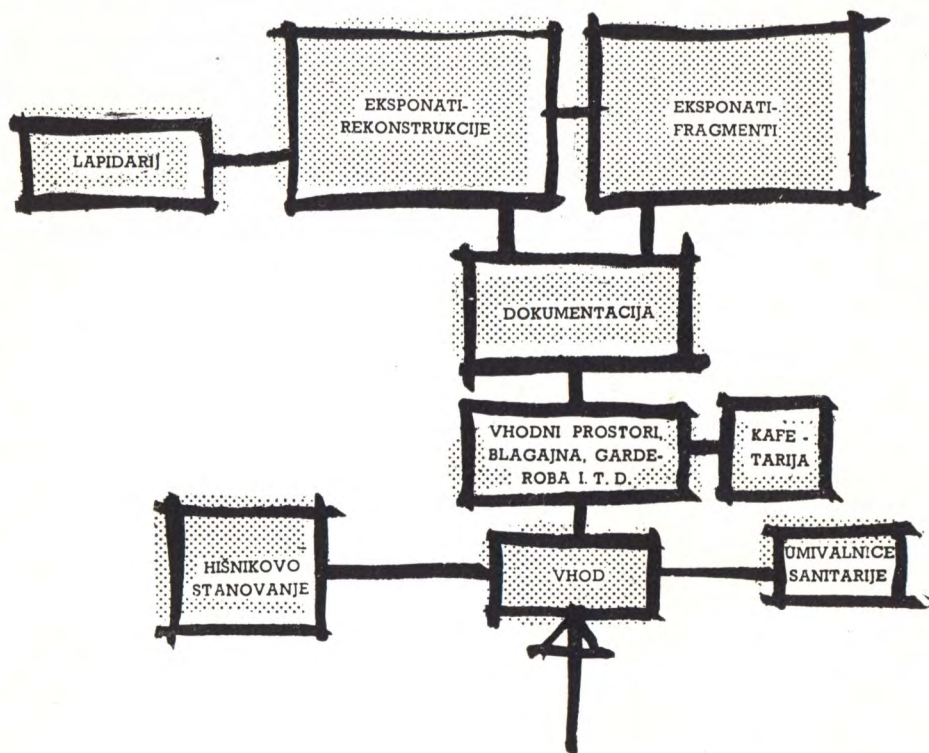
Ko je delavec leta 1952 v samem jedru Šempetra z lopato zadel ob marmornati kip stare žene in se je kasneje kmalu izkazalo, da izvira od civilne rimske nekropole, ki je bila ob vremenski katastrofi okoli l. 268 n. e. pokopana v vodi, grušču in zemlji, je bila postavljena vse prej kot vsakdanja naloga. Od tega je minilo osem let. Ta doba vsekakor ni tako kratka, zato je čas, da pregledamo, kako je bila izkoriščena redka prilika in kaj se je medtem zgodilo — sine ira et studio — toda predvsem z vidika zaščite in vprašanj prezentacije izkopanega, torej brez neposredne obremenitve z arheološko problematiko, ki je v ostalem podana od poklicane strani na drugem mestu.

Izkopavanja so trajala do leta 1955; leta 1956 je sledilo le še nekaj sond, s čimer je bila glavna naloga raziskovanja arheološkega terena — za tedaj — zaključena, dasi so ostali njegovi teže dostopni deli (pod hišami itd.) še vedno nepregledani. Izkopanih je bilo nad 600 kosov — in sedaj so se pojavila važna osnovna vprašanja, ki so zahtevala celo vrsto težkih odločitev in ki jih je bilo treba reševati pod najrazličnejšimi, medsebojno prepletajočimi se in često nasprotujočimi si vidiki: arheološkimi, tehnološkimi, estetskimi, urbanističnimi, muzeološkimi, organizacijskimi, gradbeno - tehničnimi, tujsko - prometnimi, finančnimi i. dr. V prvem planu je bilo seveda vprašanje, kje naj bi se najdbe eksponirale, in takoj nato — v kakšni obliki. O tem je razpravljala v številnih zasedanjih mešana strokovna komisija, sestavljena iz zastopnikov SAZU, fakultete za arhitekturo, Narodnega muzeja, Zavoda za spomeniško varstvo LRS, Sekretariata za urbanizem IS in različnih, po potrebi pritegnjenih strokovnjakov. Prva seja te komisije je bila dne 3. avgusta 1956.

Glede prvega vprašanja je kmalu prodrlo načelno mnenje, da naj bi ostale najdbe v Šempetru, pri čemer pa podrobna ožja lokacija za njihovo prezentacijo še ni bila razčiščena, in sicer zato ne, ker je bila odvisna od nekaterih elementov, predvsem tehničnih in finančnih, ki takrat nikakor še niso bili jasni. Znano načelo »in situ«, ki je bilo vsaj v svojem osnovnem bistvu vodilo pri tej odločbi, je bilo v Šempetru tembolj na mestu, ker je bilo za njegovo uresničenje podanih mnogo ugodnih pogojev, kakor zemljepisna lega, bližina mesta, prometne razmere in ne nazadnje izrecna pripravljenost merodajnih domačih faktorjev v pogledu sodelovanja in pomoči, med drugim tudi njihovo zagotovilo, da bodo dali na razpolago potrebno zemljišče.

Mnogo razmišljanj in razpravljanja je bilo v pogledu oblike, v kateri naj bi se najdbe razstavile. V strahu pred preveč nasilnimi rekonstrukcijami in marsikaterimi pustimi in hladnimi tovrstnimi rešitvami po svetu (Pergamonski oltar v nekdanjem Berlinskem muzeju, Ara Pacis v Rimu), je prevladovalo spočetka mišljenje, da bi se kazalo izogibati rekonstrukcijam in da naj bi se zato raz-

stavili posamezni kosi v muzeološki tehniki. Ko pa se je izkazalo, da je za vsaj štiri edikule najmanj 70% sestavnih delov izkopanih in da zato v teh primerih o kaki nasilnosti pri rekonstruiranju ne more biti govora, se je soglasno izkristalizirala naslednja dokončna rešitev za obliko, v kateri naj bi se šempetrske najdbe prezentirale: vse nagrobne edikule, za katere je toliko kosov na razpolago, da se z njimi lahko izvede zanesljiva, prepričljiva rekonstrukcija s čimmanj novimi deli, naj se rekonstruirajo; najdbe pa, ki se v tem smislu ne bodo uporabile, naj se eksponirajo fragmentarično, toda neoporečno v estetskem in muzeološkem pogledu; končno naj se shranijo vsi tisti kosi, ki v nekem popularnem smislu ne bi bili dovolj zanimivi, v posebnem študijskem lapidariju.

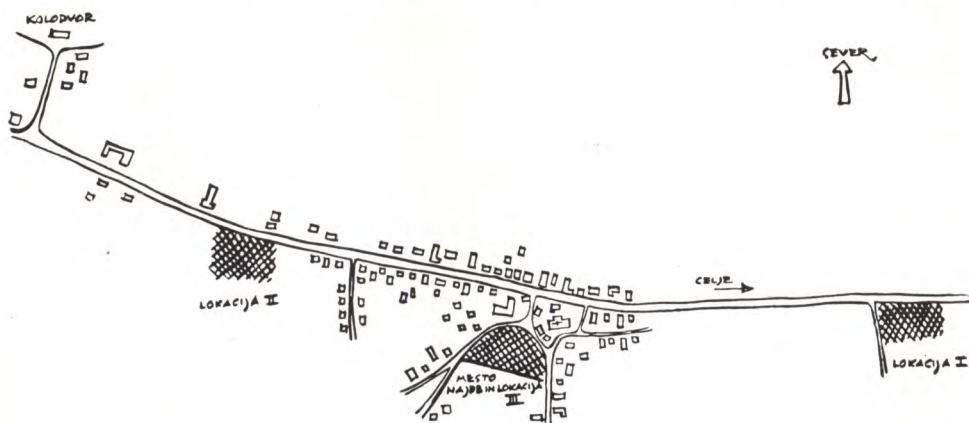

Schema gradbenega programa

Ta rezultat je vseboval v bistvu tudi že osnovno misel za gradbeni program zgradb, potrebnih za prezentacijo šempetrskih najdb: njegovo jedro naj bi tvorili razstavni prostori za rekonstrukcije in za fragmentarno razstavljene kose, neke ob teh prostorih, torej ločeno, pa študijski lapidarij. Pri razmišljanju o gradbenem programu se je že zelo zgodaj izcimil element, ki mu je namenjena pri prezentaciji važna vloga, namreč prostor za dokumentacijo, katerega naj bi obiskovalec pasiral, preden bi prišel do samih eksponatov in v katerem naj bi se poučil o tem, kar je zanj zanimivo o izkopavanjih v Šempetru, njihovem pomenu in naši provincialni rimski kulturi nasploh. Program bi obsegal nadalje

vse k tem osnovnim programskim zahtevam spadajoče dodatne in stranske prostore oziroma skupine prostorov: vhod z blagajno in majhno garderobo, umivalnice, sanitarije, hišnikovo stanovanje in — po vzoru skoraj vseh modernih galerij po svetu — majhno »kafetarijo«, nameščeno izrečno znotraj atmosfere eksponatov, torej nikakor ne izolirano v posebnem paviljonu.

Za lokacijo so prišli trije prostori v poštevh: sredi Šempetra, na mestu najdb samem, nadalje na zemljišču, ki leži približno 700 m od mesta najdb proti Celju južno od ceste, in končno na zemljišču v približni sredini med mestom najdb in kolodvorom, prav tako južno od ceste. Lokacija na mestu najdb, sama po sebi pač najbolj naravna, se je zdela spočetka zaradi stisnjenosti zemljišča, nevšečne okolice in neugodne konfiguracije terena popolnoma nesprejemljiva. Ostali dve lokaciji sicer nista ustrezali strogemu načelu »in situ«, toda saj tudi mesto najdb samo ni predstavljalo točnega prvotnega nahajališča nekropole, ker je deroča voda gnala posamezne dele spomenikov pred seboj, vrh tega pa je vsa situacija danes, ko je Savinja prestavila svojo strugo daleč proti jugu, popolnoma izpremenjena in docela drugačna kot v antiki. Mikala je predvsem v smeri proti Celju ležeča lokacija, ker je nudila zaradi prikladne oblike zemljišča in zaradi tega, ker je ves okoliš daleč naokoli nezazidan, izredne možnosti za svobodno arhitekturno oblikovanje. Imela pa je za dane namene neprijetno urbanistično napako: leži namreč skoraj pol ure hoda od kolodvora, od koder se morajo pričakovati znatni kontingenti obiskovalcev šempetrskih izkopenin, zlasti šolske mladine. Tudi njena siceršnja relativna izolacija od naselja se je

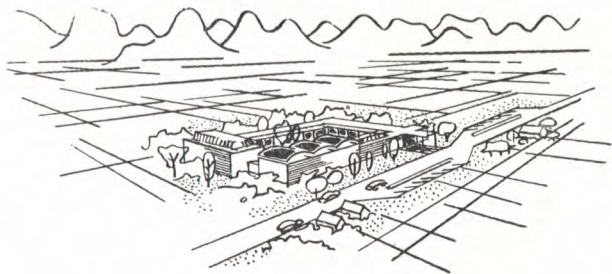
Skica z lokacijami
Esquisse des situations

med študijem načrtov v marsikaterem pogledu občutila kot pomanjkljivost in, ko so se pojavile nekatere, sicer ne nepremostljive težkoče pri nabavi zemljišča, se je nagnila tehtnica na stran lokacije med zemljiščem z najdbami in kolodvorom, ki je imela veliko prednost: bližino postaje. Toda ne za dolgo. Medtem so se namreč dogodile v neposredni okolici najdišča izkopenin zaradi gradnje združnega doma nekatere gradbene spremembe, ki so pritegnile pozornost zopet na lokacijo na mestu najdb samem. Prostor je postal zaradi nepričakovane odstranitve nekaterih zgradb v njegovi bližini mnogo zračnejši in je sedaj vsekakor nudil večje možnosti. Tako je bil končno izbran ta prostor — zdi se

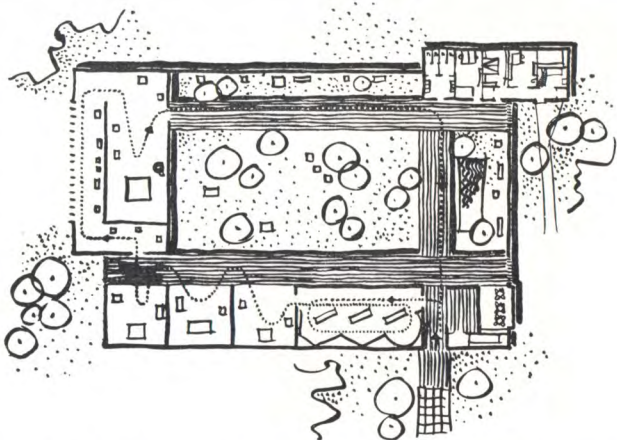
v prav posebno zadovoljstvo večine domačinov, ki se z ostalima dvema lokacijama nikdar ni prav sprijaznila. Ne da se zanikati, da ima taka rešitev s situiranjem izredne zgodovinske in likovne dragocenosti v samem osrčju naselja veliko notranjo in tudi urbanistično draž in smiselno, ne da se nadalje zanikati, da govori zanjo tudi neposredna bližina sicer neznanega prvotnega mesta nekropole, torej arheološko načelo »in situ« pri najdbah, neglede na praktično prednost, da so bile izkopanine na ta način že kar na mestu samem — ne da se pa tudi zanikati, da je izbrani prostor slej ko prej relativno stisnjen, da leži

Sempeter — načrt za prezentacijo rimskih izkopanin — varianta z datumom 26. I. 1957

Sempeter — plan pour la présentation des fouilles romaines — variante du 26 janvier 1957

Glede na velikost in stopnjo zaščite diferencirana zasnova; zaporedje različno velikih prostorov z eksponati na prostem, pod streho z železobetonskimi lupinami in popolnoma zaprte razstavne dvorane, od katere ima del bočno luč za ekspon. plastiko, večji del pa nadsvetlobo. Točno načrtana pot za obiskovalca, ki pasira, potem ko je prejel vstopnico, najprej prostor za dokumentacijo in prehodi nato zgradbo deloma po prekritih hodnikih. Majhna »kafetarija« na koncu te poti ob vhodu v zgradbo. Hišnikovo stanovanje na severozahodnem vogalu, prav tako umivalnica s sanitarijami. Tudi notranji, napram

zunanjemu svetu docela zaprti atrij, je izkoriščen za nekatere eksponate na prostem. Locirano na lokaciji I.

v zelo neugodni terenski kadunji in da ga obdajajo večinoma nemikavne zgradbe, od katerih je zlasti združni dom zaradi svojega velikega merila posebno neprijetna sosesčina. V takem primeru je pač prav posebno naloga arhitekturne zasnove, da s svojim prijemom čimbolj eliminira slabe strani lokacije in poudari njene kvalitete.

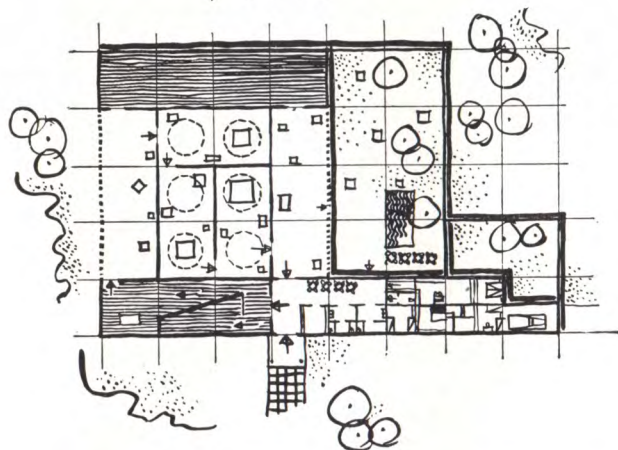
Dolgotrajen je bil proces, med katerim so se razčiščevala tehnološka vprašanja. Več znanih petrografskih strokovnjakov je bilo povabljenih in so podali k stvari svoje mnenje. Postal pa je kmalu jasno, da nekemu pametnemu rezultatu ne bo v prid, če se bodo reševala tehnološka vprašanja izolirano, temveč da jih bo treba reševati kompleksno in v sklopu celote, zlasti pa z upoštevanjem estetskih momentov. Zato je bila že zgodaj opuščena prva, še dokaj primitivna solucija, ki je nastala po omenjeni enostranski poti in po

kateri naj bi bile šempetrske najdbe zaščitene z »enotno stavbo po principu cvetličnjaka« ali pa z »enotnim zaščitnim hangerjem«, kot so to drugi imenovali, temveč so se te in podobne metode umaknile mnogo bolj diferencirani obdelavi: posamezne edikule in drugi eksponati naj bi dobili po obliki, značaju in velikosti razlikujoče se prostore, ki bi bili adekvatni stopnji njihove ogroženosti in velikosti. Na podlagi takega gledanja izvršene zasnove so imele marsikatero odlike, predvsem neko naravno organičnost celote in lepo skladnost merila, vendar pa še vedno velike pomanjkljivosti: svojevoljno in nemetodično so

Šempeter — načrt za prezentacijo rimskih izkopanin — varianta z datumom 15. 11. 1957

Šempeter — plan pour la présentation des fouilles romaines — variante du 15 novembre 1957

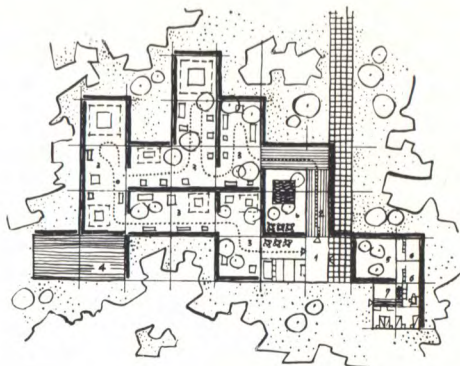

nadsvetlobami osvetljeni. Hišnikovo stanovanje z umivalnicami itd. v lastnem na severozahodu ležečem traktu. Gradbeni stroški nad 60 milijonov dinarjev. Projektirano za lokacijo II.

Prostori so sicer diferencirani po velikosti in po načinu osvetlitve, vendar pa izhaja načrt v bistvu s stališča docela enakovredne, za skoraj vse eksponate v zaprtih prostorih izvedene zaščite, samo nekaj jih je dobilo mesto na prostem v internem, z vseh strani zaprtim vrtu. Tako je nastal majhen modern muzej sicer perfektno zaščito, toda z vsemi prezentacijskimi hibami v zaprtih prostorih eksponiranih arhitektur. Prostor so deloma s strani — za reliefe — deloma pa z

raztrgale eksponirano gradivo in zato še daleč niso v celoti dosegle cilja, ki ga je imela strokovna komisija pred očmi: evocirati z eksponati v službi znanosti, umetnosti, vzgoje in narodove izobrazbe nazorno podobo preteklosti v vsej estetski intenziteti, ki so jo najdbe izžarevale. Bolj in bolj je dozorevalo spoznanje, da ne bi predstavljala — kompleksno gledano — taka zaščita šempetrskih najdb, ki bi jih — deloma arhitekture znatnih izmer — zapirali v bolj ali manj zaprte prostore, nobene resnično zadovoljujoče rešitve. Vzporedno z izredno vztrajnimi prizadevanji arheologov, da bi našli čimbolj prepričevalne rešitve za rekonstrukcije edikul, je borba za čimboljšo rešitev trajala od konca leta 1956 pa do 12. junija 1959, ko so bili na osnovi zadnje verzije načrtov zakoličeni na terenu temelji za štiri edikule. Minili sta torej dobri dve in pol leta in v tem času je bilo izvršenih sedem idejnih načrtov z različnimi rešitvami. Izvršil jih je Zavod za spomeniško varstvo LRS s svojimi strokovnjaki. Elaborata dveh teh načrtov sta bila z vsemi predpisanimi prilogi vred v sklopu investicijskega programa

predložena pristojnim oblastem v odobritev, toda kasneje umaknjena, ker so se medtem iznova pojavili drugi pogledi, ki so dobili izraz v novih načrtih. Z vsem tem potekom v zvezi so bili s te in one strani neredko izgovorjeni očitki, da so se stvari vse preveč »komplicirale«. Toda srh nas spreletava, če pomisli-

Sempeter — načrt za prezentacijo rimskih izkopanin — varianta z datumom 12. 10. 1958

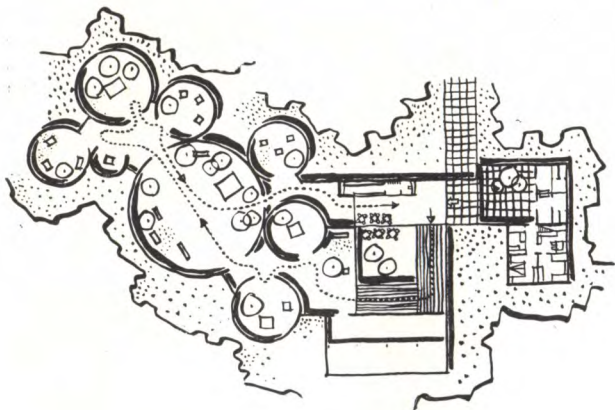
Sempeter — plan pour la présentation des fouilles romaines — variante du 12 octobre 1958

Spoznanje, da je treba spomenike eksponirati na prostem in jih tam individualno zaščititi pred vremenskimi vplivi, je prodrlo in dobilo izraza v tem načrtu. Načrt predvideva vrsto zagrajenih, pravokotnih prostorov z akcentuirano razpostavljenimi glavnimi spomeniki. Pojavi se motiv atrija z vodnjakom ob vhodu ter prostor za dokumentacijo v obliki črke L. Hišnikovo stanovanje je docela ločeno v skrajnem jugovzhodnem delu zazidanega kompleksa. Individualna zaščita spomenikov je zamišljena v dveh variantah: s konzolnimi železobetonskimi nastreški in z lahkimi jeklenimi konstrukcijami s kritjem iz prozornega »Plexy« stekla. — Načrt je projektiran za lokacijo III.

mo n. pr. na »hangar«, ki bi se bil ob večji »dinamičnosti« strokovne komisije prav lahko realiziral, in zato je danes jasno, da je bila prehojena pot, kakor je bila dolga, v svoji opreznosti in tipajoči preudarnosti edino pravilna, še več, edino možna spričo neobičajnosti naloge, pri kateri se ni bilo mogoče zgledovati na levo in desno. Slednjič je tu še nekaj. Do zadnjega, to se pravi do začetka leta 1959, je viselo vprašanje nekaterih bistvenih rekonstrukcij, od katerega so bili načrti neposredno odvisni, v zraku in negotovosti. Takrat so se pojavili nekateri v tem pogledu docela novi vidiki, ki so naposled prodrli in na katere

Sempeter — načrt za prezentacijo rimskih izkopanin — varianta z datumom 28. II. 1959.

Sempeter — plan pour la présentation des fouilles romaines — variante du 28. février 1959.

Načrt z individualno zaščitenimi, na prostem razpostavljenimi spomeniki kot pri načrtu z dne 12. 10. 1958, toda s prostori, ki sicer omogočajo skrajno poantirano prezentacijo, a so vendar mnogo rahlejši in svobodnej-

še organizirani v kompozitorno celoto, ki skuša biti čimbolj živa in razgibana v svoji menjavi konkavnih in konveksnih ograjnih sten. Prostori so sorazmerno skromno dimenzionirani: ko se je delal ta načrt, še ni bilo velikih izmer, ki so jih prinesle šele kasnejše rekonstrukcije. Vhodni del zgradbe je sicer podoben kot pri načrtu z datumom 12. 10. 1958, vendar pa v varianti, ki omogoča čimbolj smotern dostop v prostore z eksponati zlasti glede na osvetlitvene prilike. Posamezni spomeniki so zaščiteni z jekleno konstrukcijo s »Plexy« steklom. Zasnovano za lokacijo III.

je morala tudi zasnova reagirati z revizijo prostorov z eksponati v smeri mnogo prostornejšega in širšega koncepta dispozicije posameznih edikul, od katerih so imele sedaj nekatere kar izredne dimenzije, tako n. pr. Priscianova grobnica s svojo višino skoraj desetih metrov. Ta razlika kot posledica novih rekonstrukcij postane posebno jasna, če primerjamo idejni projekt, ki ima datum 28. februar 1959, z zadnjim, končnoveljavnim načrtom z dne 30. maja 1959: novi načrt zavzema še enkrat toliko kvadrature za eksponate kakor prejšnji. Toda razlika ni samo v dimenzijah in tlorisni obliki, temveč tudi v docela drugačnem

pojmovanju prostora in njegovega odnosa do eksponatov, ki je pri zadnji rešitvi predvsem mnogo nevtralnější ter opušča obenem v marsičem ustaljene muzeološke maksime in se nekako približuje gibkejšim sodobnim razstaviščnim metodam.

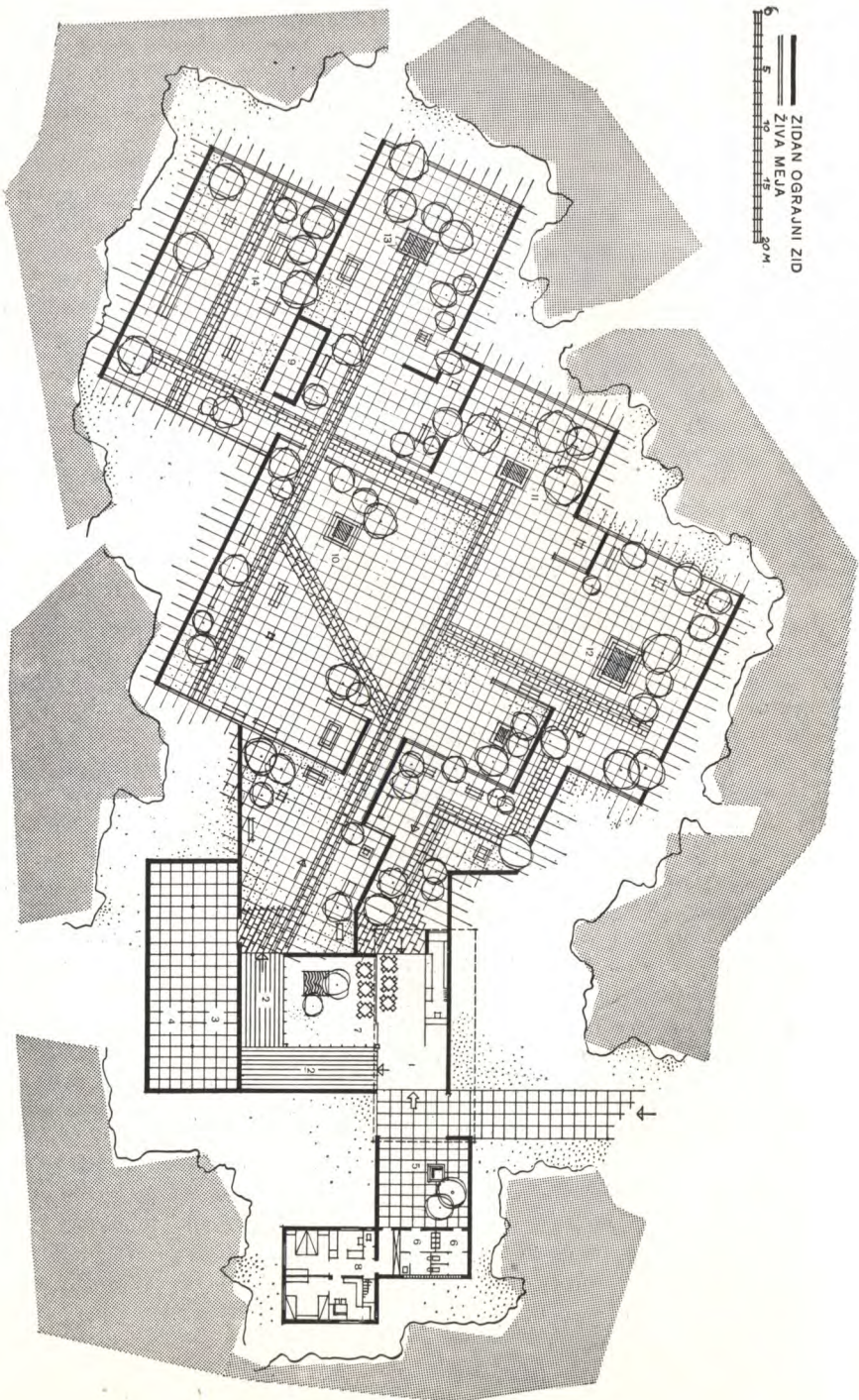
V bistvu gre pri tem za razvoj, ki poteka od načela bolj ali manj izoliranih eksponatov — mimo katerih stopa obiskovalec v muzejih tradicionalne observance — in ki je bilo v glavnem uporabljeno tudi pri vseh prejšnjih šempetrskih načrtih, zlasti pa konsekventno pri načrtu z datumom 28. februarja 1959, v smeri koncepta, ki omogoča, poleg izoliranega, povsem zavestno tudi *simultano* dojemanje eksponiranega gradiva in s tem v našem primeru izredne kombinacije za optično akcentuiranje šempetrskih edikul od blizu in od daleč. To pa pomeni, da so ustvarjene eksponatom tako rekoč docela nove življenjske možnosti, obenem pa je to tudi korak naprej v tistem kultiviranem, pedagoško in estetsko

Zadnji načrt — situacija
Dernier plan — situation

pogojenem poantiranju kvalitet eksponiranega gradiva, ki spada z drugimi vred med pereče probleme sodobnih muzeoloških tendenc. Steni je namenjena pri oblikovanju okvira zato velika vloga. Predvsem naj bi zaprla — z obdajajočim jo drevjem vred — poglede navzven in ustvarila tako pogoje za v sebi zaključen antični svet, ki ima svoje lastno merilo in lastno atmosfero ter naj bi se čimmanj mešal z zunanjim. Ustvarila naj bi nadalje raznolike, medsebojno prelivajoče se, žive, arhitekturno diferencirane prostore, ki bodo adekvatni tako različnim likovnim vrednotam posameznih eksponatov in nudili optimalne pogoje za njihov estetski potencial. Končno naj bi dajala stena s svojo variirano

ZIDAN OGRAJNI ZID
 ŽIVA MEJA
 0 5 10 15 20 25 30 M

Zadnji načrt — tloris pritličja Dernier plan — rez de chaussée

1. Vhod v blagajno, garderobo, »katetarijo« id. 2. Dokumentacija. 3. Nepokrit lapidarij. 4. Pokrit lapidarij. 5. Vhodni atrij z vodnjakom. 6. Umivalnice, sanitarije. 7. Notranji vrtniček. 8. Hišnikovo stanovanje. 9. Vrtarska shramba. 10. Heraklejeva skrinja. 11. Grobnica Enmijev. 12. Grobnica Priscianov. 13. »Četrta kapela«. 14. Fragmenti »tretje« kapele.

strukturo iz menjajočih se raznovrstnih betonskih zidakov ter obrezane zim-zelene žive meje eksponatom kot ozadje tisti mir in tisto trdnost, ki jih manjše forme klasične proveniencie mnogokrat nerade pogrešajo.

V ostalem je florisna organizacija zadnjega načrta za Šempeter dovolj preprosta. Vhod je prestavljen daleč na jug precej iregularnega zemljišča: obiskovalec naj pride pred eksponate iz južnih, torej v pogledu insolacije čimbolj ugodnih smeri. Da bi se ustvarili kolikor le mogoče enakovredni insolacijski pogoji, je nadalje vzdolžna smer prostora z eksponati napram smeri vhodnih zgradb zasakana za 26 stopinj proti severu. Važno je, da je prostor z eksponati tako zasnovan, da se lahko v primeru novih najdb poljubno razširi oziroma poveča. Ob prekritem vhodu je zamišljen majhen atrij z vodnjakom, kjer si je lepo predstavljati živžav čakajoče šolske mladine. Vhodni prostori obsegajo vestibul, blagajno, garderobo in majhno »kafetarijo« s kvadratastim notranjim vrtičkom. Prostor za dokumentacijo ima obliko črke L in vodi obiskovalca na začetek velike osi prostora z eksponati, kjer uzre — ko je izstopil iz prostora za dokumentacijo — kot prvi veliki vtis 46 m pred seboj čudovito grobnico Ennijcev. Takoj levo od izhoda je — na pol na prostem, na pol prekrit — študijski lapidarij, na željo seveda tudi obiskovalcem dostopen. Obiskovalca ne bodo v Šempetru tako neizprosno vodili na vaje, kakor je to neobhodno pri razstaviščnih arhitekturah z izredno velikim obiskom. Lahko se bo kjerkoli ustavil in posedel na preprosto oblikovanih klopih. Toda njegova smer bo vendarle rahlo odrejena s potmi iz pranege betona, in vračal se ne bo po isti poti, po kateri je prišel. Eksponati bodo vse poletje na prostem. Ko pa bodo zapihali mrzli jesenski vetrovi, jim bo dala majhna ekipa varno streho in zaščitne stene na montažnem ogrodju iz jeklenih cevi, pri čemer se bo morda le našla preprosta konstrukcija, ki bo omogočala priložnostni ogled tudi pozimi. Fascinantna bi lahko bila nočna osvetlitev posameznih edikul s koncentrirano lučjo punktalnih reflektorjev, dasi bi bilo treba pri tem prav posebno paziti na to, da se ne bi s takimi tveganimi inscenacijskimi metodami prekoračila neka meja dobrega okusa in da — predvsem — ne bi bile nikdar samemu sebi namen. V delu je regulacijski načrt okoliša, ki bo opisano zasnovo smiselno povezal s šempetrskim naseljem in ki predvideva postopno odstranitev vseh tistih obrobni zgradb, ki motijo.

V konstruktivnem pogledu so zasnovani posamezni gradbeni deli kot kombinacija opečne in železobetonske konstrukcije ter betonskih, kamnoseško neobdelanih in neometanih zidakov. Tudi opeka vhodnih prostorov bo neometana in naj bi s svojo strukturo kontrastirala gladkemu lesenemu stropu iz mehkega lesa. Fiziognomija arhitekture naj bi bila živa in prefinjena, a ne v smislu modno-elegantnega, temveč v smislu neke poudarjene moderne preprostosti na osnovi trozvoka gradiv opeke, betona in mehkega lesa, ki bi se jim pridružile ob atriju izdatne zasteklene ploskve. Vse strehe bodo prekrile s skriljem na lesenem opazu. Gradbeni stroški z vrtnarskim delom vred so preračunani na 30,200.000 dinarjev, kar je ulomek stroškov za prve rešitve, ki so predvidevale eksponate v prekritih in zaprtih prostorih.

En 1952, des ouvriers qui piochaient du gravier à Šempeter près Celje mirent au jour des marbres antiques sculptés. L'Académie slovène des sciences et des arts continua les excavations. Ces dernières se sont poursuivies jusqu'à 1956 et ont donné d'excellents résultats. Tous les blocs découverts sont des restes d'une nécropole romaine qui, dans la première moitié du IIIe siècle de notre ère, s'écroula dans la Savinja lors de quelque catastrophe, puis fut sapée par l'eau, la pierraille, la terre. Les fouilles de Šempeter

sont importantes parce qu'elles nous donnent le tableau de la culture romaine provinciale; elles nous permettent également de reconstituer les divers monuments funéraires en particulier, car quelques tombeaux sont conservés à plus de 70 % de leurs éléments. Au point de vue scientifique, les fouilles de Sempeter nous fournissent de précieuses données historiques dont devra tenir compte quiconque s'occupera de la culture provinciale romaine. Le problème de la conservation et de la présentation des fouilles de Sempeter offre de nombreux aspects tant archéologiques que technologiques, esthétiques, urbanistiques et touristiques. Ce problème présente des singularités non seulement à l'échelle yougoslave mais encore à l'échelle internationale, et il a donné lieu à diverses variantes dans sa solution; quelques unes sont présentées dans cet article. Dans un avenir prochain il sera résolu. On a déjà à peu près reconstitué quatre édifices dans l'esprit du plan définitif et approuvé.

Šempeter v Savinjski dolini — detajl Ennijevega spomenika. (Foto B. Štajer)
Sempeter v Savinjski dolini — détail du monument de Enni. (Cliché B. Štajer)